

Spisy powszechne i statystyka na znaczkach pocztowych świata

Część I

Wrocław, lipiec 2021 r.

Wstęp

Spisy ludności? Kaznodzieja Salomon mógłby powiedzieć *nihil sub sole novum* – nic nowego pod słońcem. A właściwie „dawno to już było w czasach, które były przed nami”. Bo rzeczywiście spisy ludności zaczęły się wkrótce po wynalezieniu pisma wyznaczającego początek epoki starożytności, czyli ok. 3500 lat p.n.e. W czasach nowożytnych pojawiła się statystyka jako dyscyplina naukowa, podobnie jak powszechne usługi pocztowe (w Polsce w 1558 r.). Jeszcze później wydano pierwszy polski znaczek (1860 r.) – 20 lat po pierwszym znaczku świata. Spisy powszechne znalazły swoje odbicie w tematyce znaczków. Znaczki te mają charakter okolicznościowy, związany z aktualnymi działaniami statystyki publicznej różnych państw, ale niekiedy również upamiętniają wydarzenia historyczne, z czasów gdy jeszcze nie emitowano znaczków.

Sz szczególnie interesująca jest nie tylko podstawowa treść znaczków, ale także tło poszczególnych wydań – historyczne, polityczne, geograficzne czy artystyczne. Dlatego niniejszej publikacji nie należy traktować jako suchego zestawienia wydawnictw pocztowych różnych państw, ustawionego według kolejnych wątków tematycznych oraz w porządku chronologicznym, ale bardziej jako opowieść inspirowaną i ilustrowaną znaczkami pocztowymi. Tym samym narracja ma charakter nieliniarny i dygresyjny z eksponowaniem wątków, które w naszej opinii mogą zainteresować Czytelników, w tym mieszkańców Wrocławia i Dolnego Śląska.

Publikacja jest adresowana przede wszystkim do osób, które miały niewielki lub żaden kontakt z filatelistyką i dlatego tekst zawiera elementarne wyjaśnienia i komentarze dotyczące tego niegdyś bardzo powszechnego hobby. Dodatkowe komentarze polityczne i historyczne są również odpowiednio wyeksponowane. Zostało to wyróżnione wizualnie – fragmenty tekstu dotyczące spisów powszechnych i innych zagadnień statystycznych są pisane zwykłą czcionką natomiast **dotatkowe komentarze fontami kolorowymi**.

Wątki tematyczne

1. **Elementy wiedzy o znakach pocztowych i wydarzeniach pośrednio odnoszących się do statystyki**
 - a. Pierwsze wydania znaczków
 - b. Metadane (definicje) filatelistyczne
 - c. Wydarzenia historyczne, tło polityczne
 - d. Pozostałe komentarze, w tym artystyczne
2. **Spisy powszechne**
 - a. Spisy ludności i mieszkań
 - b. Spisy branżowe (rolne, przemysłowe, transportowe)
 - c. Szczegółowe pytania spisowe
3. **Ludzie statystyki**
 - a. Inicjatorzy i organizatorzy spisów
 - b. Wielcy statystycy i matematycy oraz osoby zasłużone dla statystyki publicznej
4. **Struktura instytucjonalna statystyki**
 - a. Urzędy statystyczne
 - b. Międzynarodowa współpraca statystyczna, konferencje statystyczne
 - c. Międzynarodowe inicjatywy ludnościowe
 - d. Klasyfikacje statystyczne
5. **Dane statystyczne**
 - a. Dane umieszczane na znaczkach
 - b. Wykresy i kartogramy (ilustrujące rzeczywiste zjawiska lub symboliczne grafiki)
 - c. Komentarze z danymi dla wybranych zagadnień
 - d. Informatyzacja przetwarzania danych
6. **Pozostałe zagadnienia**

W kolejnych fragmentach tekstu umieszczono odpowiednie ikonki odpowiadające numerom zagadnień,

np.

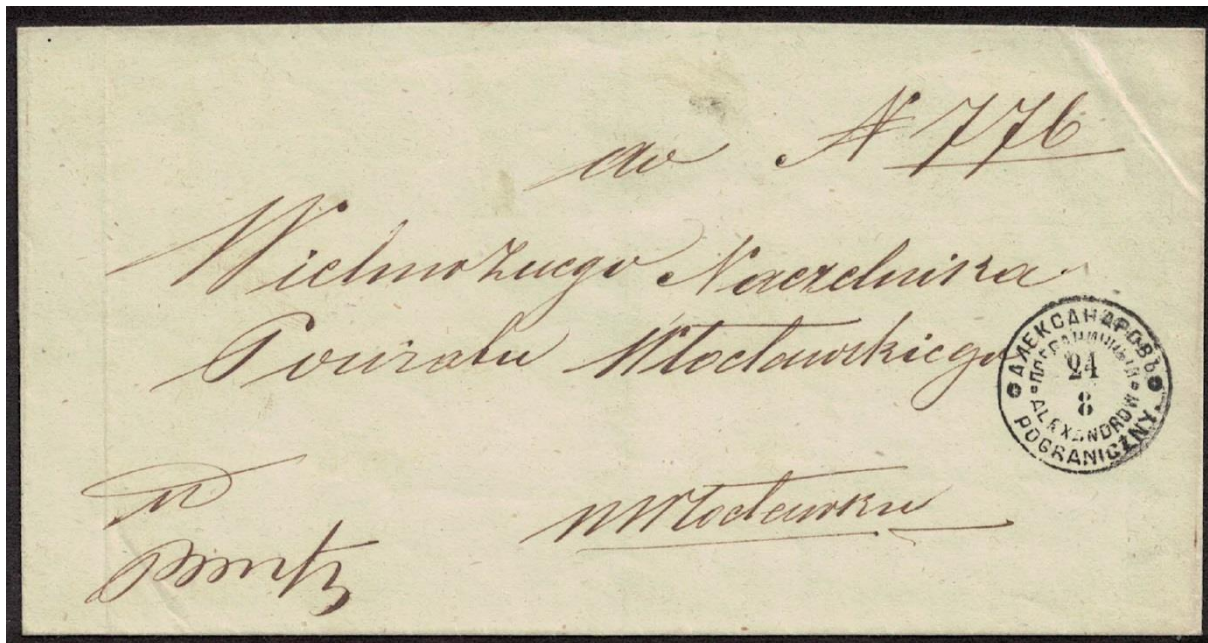

Przedstawiamy tylko część istniejących znaczków świata poświęconych statystyce. Nietypowa w publikacjach statystyki publicznej ramka upodobnia opracowanie do zbioru prezentowanego na kartach wystawowych. Wszystkie zamieszczone w tekście reprodukcje znaczków dotyczą walorów filatelistycznych wybranych *ad hoc* przez autora z posiadanego generalnego zbioru znaczków świata.

Zapraszamy Państwa do podróży przez świat znaczków i statystyki, życzymy miłej lektury!

A. Okres przedznaczkowy

Zanim pojawiły się w obiegu znaczki pocztowe, dokumentowanie uiszczenia opłaty pocztowej odbywało się w inny sposób i wymagało złożonych sposobów ewidencjonowania opłat przez placówki pocztowe. Dowodem poniesienia opłaty pocztowej był stempel na kopercie, a nadawca musiał w tym celu udać się na pocztę, gdyż pierwsze skrzynki pocztowe umożliwiały nadawanie przesyłek jedynie na koszt odbiorcy lub wolnych od opłat.

Przesyłka nadana 28 sierpnia w Aleksandrowie Kujawskim leżącym na granicy Królestwa Polskiego i Prus. List nadano w okresie 1844-1851, gdyż wtedy stosowano dwujęzyczne stemple. Listy wysyłane w latach 1858-1859 i 1865-1914 frankowano znaczkami rosyjskimi, natomiast w okresie 1860-1865 pierwszym znaczkiem polskim.

Historia zatoczyła koło, gdyż znaczna część przesyłek masowych nadawanych w XXI w. nie wymaga już stosowania znaczków pocztowych, a od 1.05.2021 r. nie jest już nawet możliwe w naszym kraju uiszczenie opłat za przesyłki polecane za pomocą znaczków pocztowych (zastąpiły je znaki pocztowe w formie nalepek).

B. Pierwsze znaczki pocztowe – podstawowe

Obrót pocztowy został zrewolucjonizowany innowacyjnym rozwiązaniem Rowlanda Hilla, któremu królowa Wiktorija nadała tytuł szlachecki za zasługi. Znaczki pocztowe (potem też inne pocztowe znaki opłaty) umożliwiły przedpłacanie usługi pocztowej oraz nadanie przesyłki w dowolnym czasie i miejscu, dzięki dużej liczbie skrzynek pocztowych.

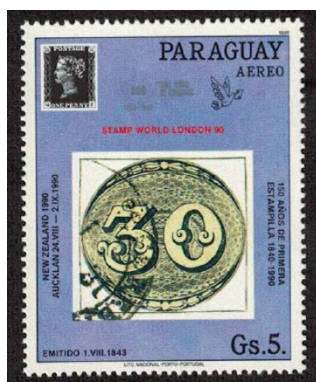
(1840) Anglia „Black penny” – Czarna jednopensówka, pierwszy znaczek świata. Rok później pojawił się czerwony znaczek o takim nominale oraz niebieski o nominale 2 p.

O zaletach stosowania znaczków pocztowych przekonali się wkrótce inne kraje wydając swoje pierwsze znaki:

- 1843 – szwajcarskie kantony Genewa i Zurych (Konfederacja Szwajcarii 1. emisji dokonała w 1850 r.)
- 1843 – Brazylia
- 1845 – Stany Zjednoczone
- 1847 – Mauritius
- 1848 – Bermudy

- 1849 – Bawaria
- 1849 – Belgia
- 1849 – Francja
- 1850 – 10 poczt, w tym Austria i Prusy z obrotem na ziemiach polskich
- w latach 1851-1852 corocznie wydało swoje pierwsze znaczki 10 kolejnych poczt
- Rosja wydała pierwszy znaczek w 1858 r., a Królestwo Polskie w 1860 r.

Są to zwykle znaczki unikatowe i dlatego wizerunki niektórych z nich zaprezentujemy w sposób pośredni przez „znaczki na znaczkach” (to interesujący cel kolekcjonowania znaczków i budowy zbiorów tematycznych):

(1990) Paragwaj – wydanie poświęcone wystawom filatelistycznym (w Londynie i w Auckland) z okazji 150 lat pierwszego znaczka.

(1843) 1. znaczek Brazylii nazywany Bawolim okiem (port. *Olho de boi*) ze względu na charakterystyczną ornamentykę; seria obejmowała nominały 30, 60 i 90 reis; na znaczku brak jest nazwy emitenta i określenia waluty.

(1850) Gujana Brytyjska była 12. pocztą świata emitującą znaczki – prezentujemy największy unikat filatelistyczny, znany tylko w 1 egzemplarzu i tym samym będący poza obrotem handlowym; gdyby właściciel zdecydował się go wystawić na aukcję, to cena w dolarach osiągnęłaby kwotę 8-cyfrową albo nawet 9-cyfrową.

Stan zachowania znaczka jest zły, jest to tzw. kancera. W przypadku wysokonakładowych, tanich znaczków, taki stan je dyskwalifikuje i filateliści wyrzucają kancery. Technika druku niektórych dawnych wydań (np. Hiszpanii, Belgii czy Luksemburga) utrudnia znalezienie dobrych egzemplarzy, lecz względna rzadkość powoduje włączanie do zbioru również znaczków będących w złym stanie.

(1960) Polska upamiętniła 100-lecie 1. znaczka organizując wystawę filatelistyczną i wydając 3 emisje znaczków (serię 5-znaczkową plus 5 rzadkich arkusików, potem 1 znaczek z dodatkowym nadrukiem oraz ukazany arkusik).

(1860) Królestwo Polskie wydało tylko 1 znaczek z napisem rosyjskim oraz polskim „za łót kop. 10”. Wyszedł on w dużym nakładzie 3 mln sztuk, ale początkowo niewielu rodaków zbierało znaczki i stąd dziś należy do rzadkości (wycena w katalogu w zależności od odmiany i ostemplowania lub jego braku waha się od 1 tys. zł do 400 tys. zł). Stempel numerowy 1 odpowiada Warszawie.

W przyjętej w Polsce terminologii za arkusik do niedawna uważano okolicznościowe wydanie zawierające do 16 znaczków (w odróżnieniu od arkusza), natomiast nazwa blok była stosowana głównie do wydań z 1-2 znaczkami. W nowszych katalogach zmieniono numerację bloków, gdyż arkusiki z 4-6 znaczkami nazwano blokami, w tym prezentowany obok.

Jako ostatnią ilustrację początków znaczków pocztowych przedstawiamy poniżej innego białego kruka filatelistyki światowej. W tym przypadku jest to zdjęcie pełnej kopii listu (rozkładana koperta) z Mauritiusu do Bordeaux z 1847 r. Przypominamy, że była to 5. poczta świata wydająca znaczki oraz 1. kolonia (brytyjska).

Poza niewielką liczbą zachowanych do dziś egzemplarzy dodatkowo na wartość znaczków wpłynął nietypowy błąd projektanta – zamiast poprzestać na użyciu słowa *postage* lub określenia *post paid* umieścił na znaczku dodatkowy napis *post office* (urząd pocztowy). W katalogu Scott tzw. błękitny Mauritius został wyceniony na 1,7 mln dolarów, a pomarańczowy na 1,15 mln.

Przez kilkadziesiąt lat na znaczkach pocztowych widniały wyłącznie:

- wizerunki monarchów,
- herby i symbole narodowe lub symbole pocztowe,
- alegorie kraju (m.in. francuska Marianna i podobne – Brytania, Italia),
- ikoniczne motywy państwowe i emblematy, np. w Egipcie piramidy ze sfinxem, w krajach Ameryki Południowej – statki, K. Kolumb lub gwiazdozbiór Krzyż Południa,
- nominały i ornamenty,
- przedruki nowych wartości,
- nazwy krajów i terytoriów (lub przedruki z nazwą nowego państwa).

Nazwa kraju nie występuje jedynie na znaczkach angielskich, a ich identyfikację ułatwia miniaturowy symbol monarchy (po koronacji w 1953 r. – Elżbiety II). Stare emisje znaczków innych państw i terytoriów (zwykle pojedyncze) również nie zawierały nazwy kraju (Brazylia, kantonów szwajcarskich i Szwajcarii, Belgii, Węgier, Austrii, Bośni, Badenii, Alzacji-Lotaryngii, Włoch i in.), natomiast współcześnie takie sytuacje nie występują.

C. Pierwsze znaczki okolicznościowe

Z punktu widzenia wyszukiwania walorów filatelistycznych poświęconych spisom powszechnym i statystyce przedstawione uwagi o treści znaczków mają zasadnicze znaczenie. W Anglii 1. wydanie okolicznościowe znaczków pojawiło się dopiero w 1924 r. (poświęcone Wystawie Imperium Brytyjskiego), a przez 84 lata były w obiegu wyłącznie znaczki podstawowe. Znaczkami okolicznościowymi są znaki pocztowe upamiętniające wydarzenia polityczne, społeczne, artystyczne, sportowe, rocznice, różne osoby, zabytki, widoki, świat przyrody itp. Wydania takie zapoczątkowała Nowa Południowa Walia (od 1913 r. w obiegu były tam znaczki Australii):

(1888) 2 znaczki z sześciocznarkowej serii dla uczczenia stulecia utworzenia brytyjskiej kolonii (karnej do 1868 r.) z różnymi motywami: 1 p. – widok Sydney; 2 p. – emu

Kolejnymi terytoriami wydającymi znaczki okolicznościowe były:

- 1891 Hong Kong – 50 lat zwierzchności brytyjskiej,
- 1892 Argentyna, Nikaragua, Honduras – 400 lat odkrycia Ameryki,

a w Europie:

- 1893 Czarnogóra – 400 lat drukarstwa w Czarnogórze (nadruk),
- 1894 Belgia – Wystawa Światowa w Antwerpii,
- 1894 Portugalia – 500 rocznica urodzin Henryka Żeglarza (oraz wydanie dla portugalskich Azorów),
- 1894 San Marino – różne widoki.

Pierwsze znaczki okolicznościowe w Polsce pojawiły się 27.01.1919 r.

Serię z różnymi rysunkami wydano dla dawnego zaboru austriackiego oraz części zaboru rosyjskiego okupowanej przez Austro-Węgry (w walucie koronowej; na pozostałym obszarze w obrocie była marka polska). Każdy znaczek wyszedł w 2 formach – nieząbkowanej (ciętej), oraz ząbkowanej.

2a

Pierwsze wydania znaczków poświęconych spisom powszechnym

Światowym prekursorem tej tematyki znaczków była **Japonia**.

(1920) 1. japoński spis ludności w czasach współczesnych. Nastąpiło to ponad pół wieku po zniesieniu szogunatu (1867), zapoczątkowaniu modernizacji kraju i otwarciu się Japonii na świat. Dla porównania – odrodzonej Polsce udało się przeprowadzić spis powszechny w 1921 r., czyli w niespełna 3 lata od odzyskania niepodległości, w warunkach nie w pełni unormowanych granic.

3a

Znaczek ukazuje rachmistrza spisowego z czasów panowania cesarza Jimmu 神武天皇 (660-585 p.n.e.). Był on 1. cesarzem Japonii, a panujący od 2019 r. cesarz Naruhito 徳仁 nosi numer 126. Cele spisów ludności w czasach historycznych różniły się od obecnych.

(1930) 2. japoński spis ludności. Japończycy stosowali się do międzynarodowych zaleceń realizowania spisów co 10 lat, w rocznikach w pobliżu przełomu dekad, co ułatwia dokonywanie porównań danych różnych państw.

1c

Mapa przedstawia zasięg terytorialny ówczesnej Japonii, czyli pełen obszar, na którym dokonano spisu ludności. Sytuacja ta różni się od analogicznych emisji np. Argentyny i Wenezueli, gdzie mapy na znaczkach ukazują roszczenia terytorialne, a nie obszar spisowy. Po wojnie z Chinami (1895) Japonia zdobyła Tajwan i Peskadorzy; po wojnie z Rosją (1905) – Pd. Sachalin oraz Płw. Liaotuński z Port Artur (na zachód od Płw. Koreańskiego), a w 1910 r. Koreę.

(1965) 10. powszechny spis ludności – 3. emisja znaczków poświęcona tematowi. Działania wojenne i szybki rozwój powojenny ukazały potrzebę dokonywania częstszych spisów ludności niż w okresach dekadowych. Jest to rzadka praktyka – większość państw realizuje spisy co 10 lat.

Drugim krajem, który wydał znaczki poświęcone statystyce oraz pośrednio spisowi ludności był **Egipt**.

3a

4b

(1927) Trzynastkowa emisja poświęcona 17. sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego, ilustrowana posągiem faraona Amenhotepa III. W okresie swojego panowania (XIV w. p.n.e.) Amenhotep przeprowadził spis ludności w Egipcie. Spis ludności odbył się więc prawie o 900 lat wcześniej niż przeprowadzony w Japonii.

Amenhotep reprezentował XVIII dynastię. Jego rządy trwające 38 lat miały charakter pokojowy, przyczyniły się do wzmocnienia gospodarki oraz rozkwitu sztuki i architektury. M.in. zbudował świątynię w Luksorze, zachodnią część Doliny Królów oraz własną świątynię grobową w Tebach Zachodnich, z której pozostały tzw. kolosy Memnona. Mumia Amenhotepa III znajduje się w Muzeum Egipskim w Kairze.

Międzynarodowy Instytut Statystyczny (ISI) został założony w 1885 r. w Londynie. W 1948 r. ISI uzyskał status doradczy Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ. Ma siedzibę w Hadze. Członkami ISI jest większość krajowych urzędów statystycznych, obejmuje także agencje międzynarodowe, banki centralne oraz wydziały akademickie. Instytut organizuje konferencje, szkolenia dla statystyków, przyznaje nagrody i publikuje czasopisma.

Światowe kongresy statystyki ISI odbywają się co 2 lata w różnych krajach, mają charakter naukowy. Ze strony polskiej w spotkaniach uczestniczy m.in. Prezes GUS, będący oficjalnym członkiem Instytutu. Poza miastami kongresowymi organizowanych jest szereg konferencji satelitarnych (m.in. w 2011 r. w Krakowie).

1c

3b

Dla Egiptu sesja kongresu była wydarzeniem bardzo istotnym. W 1922 r. ogłosił niepodległość od Wielkiej Brytanii, ale był nadal krajem częściowo zależnym. Ważne dla Egiptu były negocjacje z Brytyjczykami w 1926 r., a o rok późniejsza organizacja kongresu o zasięgu światowym miała być dowodem na posiadanie osobowości prawnomiędzynarodowej.

Pierwszy kongres odbył się w 1887 r. w Rzymie, drugi był w 1889 r. w Paryżu i także obecnie kongresy odbywają się zwykle w latach nieparzystych.

W 2 lata po Kairze Warszawa gościła uczestników obrad 18. kongresu (1929). Po raz drugi obrady w Warszawie odbywały się w 1975 r. (40.).

Tegoroczny 63. kongres zaplanowano w lipcu 2021 r. w Hadze w formie tradycyjnej, lecz odbył się on w postaci wirtualnej. Kolejny kongres odbędzie się w 2023 r. w Ottawie.

Trzecim państwem emitującym znaczki o tematyce spisowej była **Rumunia** (1930).

Wycinki z czteroznaczkową serią z wyraźnymi datownikami – o 1 dzień późniejszymi niż data przeprowadzenia spisu (29.12.1930). Trzy znaczki odzwierciedlają podstawową charakterystykę statystyczną społeczeństwa – ludność wiejską i rolniczą. Na znaczku o nominale 1 L można zauważyć terytorium Rumunii powiększone o Besarabię, część Bukowiny i Dobruży, współcześnie należące do Mołdawii, Ukrainy i Bułgarii. Różnicę dostrzegamy porównując z kolejnymi 2 emisjami spisowymi zawierającymi powojenne granice (1948 i 1956).

Elementy graficzne charakterystyczne dla znaczków o tematyce spisowej:

- przedstawianie granic państwa jest domyślnym motywem graficznym wykorzystywanym przez bardzo wiele poczt, gdyż ukazuje obszar objęty badaniem statystycznym;
- drugim motywem jest przedstawianie anonimowych grup ludności, np. rodzin (wydanie rumuńskie z 1956 r.), ale częściej określonych grup społeczno-zawodowych (wydania z 1930 r. i 1948 r.);
- w nowszych emisjach zrezygnowano z portretowania określonych osób, a ludność jest przedstawiana za pomocą symbolicznych zwielokrotnionych ikon (piktogramów) – w dalszej części pokażemy znacznie więcej znaczków niewiele różniących się graficznie od japońskiego wydania z 1965 r.;
- data przeprowadzania spisu – na ogół tylko rok, ale czasem dokładny dzień, na który określa się stan zbieranych danych (zbieranie danych trwa tygodnie lub miesiące); jest to element informacyjny, propagujący poddawanie się czynnościom spisowym;
- często pokazywany jest zarys domu, gdyż zwykle spisy dotyczą ludności i mieszkań,
- stosunkowo rzadko umieszczany na znaczkach jest kwestionariusz spisowy (jak na 3 znaczkach rumuńskich z 1930 r.).

Rozwiązania graficzne ewoluują i współcześnie pojawiają się inne motywy:

- wykresy i diagramy, zwykle nie odnoszące się do konkretnych danych;
- abstrakcyjne figury geometryczne wywołujące skojarzenia ze statystyką i matematyką;
- flagi oraz herby państw, albo ich symboliczne wyobrażenia (jak w japońskiej emisji z 1965 r.).

(1987) Niemcy wydały tylko 1 znaczek upamiętniający spis powszechny. Łączy on herb i flagę państwa, a także niewielkie kółka oraz poziome linie charakterystyczne dla wykresów.

Poczta niemiecka jest jedyną, która począwszy od 1975 r. przygotowuje dla filatelistów specjalne Karty Pierwszego Dnia Obiegu (ETB – nie należy mylić z kopertami FDC). Na awersie jest przyklejony oryginalny znaczek i ostemplowany specjalnym stemplem, nawiązującym graficznie do znaczka. Natomiast na rewersie karty znajdują się szczegółowe informacje o emisji oraz jej temacie.

Z informacji umieszczonej na karcie dowiadujemy się m.in. o podstawach prawnych spisu powszechnego, jego dokładnej dacie oraz o wcześniejszych spisach, które miały miejsce w RFN w latach: 1950, 1961 i 1970.

Entwurf: Professor Bruno K. Wiese, Hamburg
Druck: Sechsfarben-Offsetdruck der Bundesdruckerei Berlin
Größe: 32,8 × 27,6 mm
Papier: gestrichenes weißes fluoreszierendes Postwertzeichenpapier DP 2
Ausgabetermin: 15. Januar 1987
Anlaß: Volkszählung am 25. Mai 1987

Am 25. Mai 1987 wird in der Bundesrepublik Deutschland eine Volks-, Berufs-, Gebäude-, Wohnungs- und Arbeitsstättenzählung (kurz: Volkszählung 1987) durchgeführt. Gesetzliche Grundlage ist das Volkszählungsgesetz 1987 vom 8. November 1985 (BGBl. I S. 2078). Aufgaben und Ziele der Volkszählung sind in § 1 Abs. 2 Volkszählungsgesetz 1987 wie folgt festgelegt:

»Die Ergebnisse der Zählungen bilden Grundlagen für politische Entscheidungen in Bund, Ländern, Gemeinden und Gemeindeverbänden auf den Gebieten Wirtschaft und Soziales, Wohnungswirtschaft, Raumordnung, Verkehr, Umwelt sowie Arbeitsmarkt und Bildungswesen. Die Zählungen vermitteln zugleich Grunddaten für das Gesamtsystem der amtlichen Statistik und sind Grundlage für die Feststellung der amtlichen Bevölkerungszahl von Bund, Ländern und Gemeinden durch die statistischen Ämter des Bundes und der Länder.«

Die Volkszählung 1987 knüpft im wesentlichen unverändert an die Ziele der vorangegangenen 3 Volkszählungen von 1950, 1961 und 1970 an. Ebenso wie diese Zählungen wird auch die Volkszählung 1987 als Vollerhebung mit Auskunftspflicht durchgeführt. In allen Erhebungsphasen und bei der Aufbereitung der Ergebnisse in den statistischen Ämtern gelten die strengen Vorschriften der statistischen Geheimhaltung des Bundesstatistikgesetzes und der Datenschutzgesetze von Bund und Ländern.

Wichtiges Anwendungsbeispiel für die Notwendigkeit genauer absoluter Gesamtzahlen anstatt »biob« repräsentativer oder geschätzter Zahlen ist der Nachweis amtlicher Einwohnerzahlen. Auf die Einwohnerzahl nehmen zahlreiche Rechtsvorschriften des Bundes und der Länder als Bemessungsgrundlage Bezug (u. a. bei Wahlen, bei der Feststellung der Stimmanteile der Länder im Bundesrat, bei der Berechnung des Finanzausgleichs zwischen den verschiedenen Gebietskörperschaften).

Hohe Genauigkeitsanforderungen werden auch bei den Daten über den Arbeitsmarkt gestellt. Für eingehende Analysen und für gezielte Hilfen werden fachlich tief gegliederte Daten benötigt, die das Ausmaß von Ungleichgewichten auf den regionalen Arbeitsmärkten, die Unterschiede in der regionalen Arbeitslosigkeit und in der Wirtschaftskraft erkennen lassen. Ähnliche Beispiele lassen sich für den Datenbedarf in der Umweltpolitik, der Verkehrspolitik sowie in der Wohnungs- und Raumordnungspolitik anführen.

Mit der Volkszählung 1987 trägt die Bundesrepublik Deutschland auch internationalen Verpflichtungen auf europäischer Ebene und im Bereich der Vereinten Nationen Rechnung.

Ursprünglich war die Volkszählung bereits für den 27. April 1983 angeordnet. Auf Grund zahlreicher Verfassungsbeschwerden gegen das Volkszählungsgesetz 1983 hat das Bundesverfassungsgericht die Durchführung der Zählung zum 27. April 1983 durch Erlass einer einstweiligen Anordnung ausgesetzt. Mit dem Volkszählungsurteil vom 15. Dezember 1983 (BVerfGE 65,1) hat es u. a. folgende grundsätzliche Feststellung über die Bedeutung der Statistik und der Volkszählung getroffen:

»Erst die Kenntnis der relevanten Daten ... schafft die für eine am Sozialstaatsprinzip orientierte staatliche Politik unentbehrliche Handlungsgrundlage« (BVerfGE 65,1 (47)).

Die Bundesregierung hat den Entwurf des neuen Volkszählungsgesetzes unter strenger Beachtung aller Auflagen aus dem Volkszählungsurteil des Bundesverfassungsgerichts ausgearbeitet. Nach sorgfältigen und gründlichen parlamentarischen Beratungen, in denen es auch zu einer öffentlichen Anhörung zahlreicher nationaler und internationaler Experten kam, hat der Deutsche Bundestag das Volkszählungsgesetz 1987 am 26. September 1985 mit großer parlamentarischer Mehrheit beschlossen. Gleichzeitig hat er folgenden Beschluß gefaßt:

»Der Deutsche Bundestag bittet alle Mitbürger im Interesse der Allgemeinheit aber auch eines jeden einzelnen, sich an der Zählung zu beteiligen. Der Gesetzgeber hat alle Vorkehrungen getroffen, damit der Datenschutz gewährleistet ist.«

(Text: Ministerialrat Bernhard Pohl, Bundesministerium des Innern, Bonn)

Motiv: Kugeln in den Landesfarben Schwarz, Rot, Gold formen sich wie auf einem Rechenbrett (Abakus) zum Bundesadler als Sinnbild für die Bevölkerung der Bundesrepublik Deutschland

Entwurf des Ersttagsstempels: Professor Bruno K. Wiese, Hamburg
Motiv: stilisierter Bundesadler

Herausgeber: Bundesministerium für das Post- und Fernmeldewesen
Vertrieb: Versandstellen für Postwertzeichen
Postfach 20 00, 1000 Berlin 12
Postfach 20 00, 6000 Frankfurt 1
Postfach 20 00, 8480 Weiden

Można wyróżnić 3 grupy państw:

1. Niemcy należą do państw, które do końca XX w. wydały tylko 1 znaczek o tematyce spisowej. Grupa ta obejmuje także Włochy, Węgry i Chiny; jedną emisję miał też ZSRR, ale była to dwuznaczkowa seria.
2. Żadnego znaczka o spisach nie wydały m.in. USA, Wielka Brytania oraz Szwecja. W ich przypadku dotyczy to nie tylko spisów ludności, ale także instytucji i wydarzeń statystycznych, wielkich statystyków, a nawet zagadnień, które tylko pośrednio można powiązać ze statystyką.
3. Na przeciwnym biegunie znajdują się państwa z wieloma emisjami. Więcej znaczków niż Japonia (oprócz 3 ukazanych emisji kolejny znaczek poczta japońska wydała w 1995 r.) czy Rumunia (dochodzi znaczek z 1992 r.) wydały Dominikana, Brazylia, Wenezuela, Republika Korei i Turcja. Niektóre państwa rozwijające się z Azji i Afryki wydały wiele znaczków poświęconych generalnym zagadnieniom ludnościowym, w tym inicjatywom demograficznym ONZ.

Poczty różnych państw upamiętniają nie tylko spisy ludności, ale także **spisy branżowe**. Najczęściej są to spisy rolne, gdyż w rolnictwie występuje ograniczony zakres obowiązkowej sprawozdawczości statystycznej, a także możliwości wykorzystania administracyjnych źródeł danych. W wielu krajach rozwijających się, o słabym zorganizowaniu statystyki publicznej, przedsiębiorcy nie są zobligowani do szerokiej sprawozdawczości, a brakujące luki w danych wypełniają spisy przemysłowe, handlowe, transportowe i inne.

Przykładem państwa emitującego wiele znaczków poświęconych spisom branżowym jest **Meksyk**. Jest to państwo numer 4 w chronologicznym ujęciu znaczków o tematyce spisowej (za Japonią, Egipcem i Rumunią).

(1935) Spis przemysłowy

(1939) Część serii 5 znaczków poświęconej spisom z lat 1939-1940. Ukazane znaczki ilustrują spis handlowy i transportowy, a pozostałe: przemysłowy, ludności oraz budynków.

Piątym kolejnym krajem ze znaczkami spisowymi była **Turcja**. Każdy z 6 spisów ludności organizowanych co 5 lat począwszy od 1940 r. doczekał się okolicznościowej emisji. Łącznie w latach 1940-1965 Turcja wydała 19 znaczków oraz 1 blok. Dodatkowych 9 znaczków dotyczyło innych zagadnień statystycznych.

5a

(1950) Wewnątrz mapy Turcji podano dane z poprzednich spisów ludności. Powiększając ten fragment rysunku widzimy, że według spisu z 1935 r. kraj ten zamieszkiwało 15,2 mln osób, a 5 lat później 17,8 mln. Populacja Polski była ponad 2 razy większa. Straty wojenne Polski spowodowały znaczne zmniejszenie różnicy – 23,6 mln osób w Polsce (1946) wobec 18,8 mln w Turcji (1945). W 2019 r. liczby te wynosiły odpowiednio 38,4 mln i 82,6 mln.

(1960) Dekadę później rozwój demograficzny Turcji przedstawiono bez ukazania rzeczywistych danych, za pomocą symbolicznego wykresu, a wcześniejszy znak zapytania odnoszący się do wyników promowanego spisu zamienił przerywany profil twarzy.

Zauważalna różnica poziomu edytorskiego znacznka (farba, drukarska, kontrast, papier, perforacja) w stosunku do innych emisji tureckich wynika z jego druku w Szwajcarii.

(1965) Grafika trzyznaczkowej serii ma charakter dość standardowy. Zwrot frazeologiczny „przyjrzeć się czemuś” występuje zapewne w bardzo wielu językach.

Lista kolejnych krajów, które wydały znaczki o tematyce spisowej:

- 1940 – Brazylia,
- 1940 – Cesarstwo Mandżurii (kraj wasalny wobec Japonii),
- 1949 – Republika Korei,
- 1950 – Wenezuela,
- 1951 – Włochy,
- 1953 – Chile,
- 1959 – Związek Radziecki.

Poczta Polska pierwsze znaczki na temat NSP wydała w 1970 r. (pokażemy je w trzeciej części prezentacji).

5a

(1950) Dwa znaczki wenezuelskie z liczącej 16 znaczków serii, z czego 7 to poczta zwykła (*correos*), a 9 to poczta lotnicza (*correo aereo*), która w Ameryce Pd. jest szczególnie upowszechniona z powodu małej dostępności drogowej. To największa seria o problematyce statystycznej.

Prosty kartodiagram ukazuje wielkość populacji Ameryki Pd. oraz Ameryki Pn. Piktogram osoby odpowiada 20 mln mieszkańców. W I połowie XX w. ludność Ameryki Pn. się podwoiła, a Ameryki Pd. prawie potroiła.

(1950) Druga emisja brazylijska poświęcona spisowi ludności.

Projekt graficzny bazuje na elementach standardowych (mapa, piktogramy osób, liniowany arkusz).

Pochodząca również z 1950 r. seria wenezuelska ma znacznie wyższą jakość edytorską dzięki drukowi przez firmę pracującą głównie na rzecz poczty USA. Jest to kontynuacja praktyki powszechnej w końcu XIX w. w krajach basenu Morza Karaibskiego.

(1959) Jedyna radziecka emisja dotycząca spisu ludności. Na znaczku jest rzadki element – rachmistrzini spisowa. Przypominamy, że starożytny rachmistrz spisowy był też na znaczku japońskim z 1920 r.

KONIEC CZĘŚCI PIERWSZEJ

Zapraszamy w sierpniu do lektury części drugiej. Przedstawi ona zagadnienia oraz wyjaśni m.in.:

- kiedy rzeczywiście odbył się najbardziej znany spis ludności, o którym słyszało ponad 2 mld osób,
- przyczynę niewielkiego zróżnicowania brzmienia słowa spis – cenzus w wielu językach,
- rolę pytania spisowego o wyznawaną religię, z egzemplifikacjami dla Polski i krajów świata,
- zakres wykorzystywania dzieł sztuki na znaczkach powiązanych pośrednio ze statystyką,
- któremu władcy zawdzięczamy nie tylko przeprowadzenie spisu ludności w znacznej części Europy, ale także zatwierdzenie obowiązującego współcześnie herbu Wrocławia.

MATERIAŁ PROMUJĄCY NSP 2021

Urząd Statystyczny we Wrocławiu: p.o. Dyrektora Halina Woźniak; e-mail: sekretariatwro@stat.gov.pl
Dolnośląski Ośrodek Badań Regionalnych: kierownik Agnieszka Ilczuk; e-mail: A.ilczuk@stat.gov.pl
Opracowanie merytoryczne: Leszek Cybulski; e-mail: L.Cybulski@stat.gov.pl
Wszystkie fotografie (skany) znaczków dotyczą walorów filatelistycznych ze zbiorów autora.